

Sodobni teoretični pristopi (na področju didaktike) k politični kulturi v Zahodni Nemčiji

ALOJZIJA ŽIDAN

1. O AKTUALNOSTI TEMATIKE

Trdimo lahko, da je oblikovanje različnih teoretičnih pristopov k politični kulturi zelo aktualno (tudi) v zahodnomenskem družbenem prostoru. Tako raznotera teoretična gledišča v tem prostoru razmišljajo o pojmovni določitvi politične kulture, o njeni zgodovinski genezi, njenem bistvu, njenih vsebinah, njenih nosilcih in tudi o procesih njenega didaktičnega artikuliranja. V tem družbenem kontekstu so tudi zelo navzoče diskusije o medsebojnem razmerju tako imenovane "politične vzgoje" in politične znanosti, "politične vzgoje" in zgodovine ter nenazadnje "politične vzgoje" in ostalih znanstvenih področij. Prisotna so tudi razmišljanja o pojavljajočih se konfliktih na področju politične vzgoje. Možno se je srečati s številnimi viri, ki obravnavajo problematiko politične socializacije. In to problematiko politične socializacije, ki se pojavlja tako na teoretični ravni kot na praktični. Tako tovrstni viri obravnavajo vprašanja subjekta in političnega sistema, politične psihologije, politike v ogledalu družbenih znanosti, politične socializacije in nacionalne identitete, poteka procesa političnega učenja tako pri otrocih kot pri mladostnikih, čustvene, družbene vzgoje v vrtcih, moralnosti in oblikovanja politične zavesti, vloge politične socializacije med pedagoško antropologijo in politično sistemsko teorijo. In še bi lahko naštevali. Še predvsem so v okviru tovrstnih virov zanimiva razmišljanja, ki se bavijo s preučevanjem problema, koncipiranega v obliki dilemne alternative: Ali politična socializacija ali moralna vzgoja?¹ Da je problematika (politične) socializacije v Zahodni Nemčiji vse bolj živo prisotna, nam tudi potrjuje razmišljanje: "Pedagogika v svetu ne sodi med temeljne discipline, ki se ukvarjajo s problemi socializacije, čeprav je res, da se tudi v svetu (npr. v Zahodni Evropi, posebej pa v Zahodni Nemčiji) pedagoško orientirani pristopi v proučevanju socializacijskega procesa vedno bolj množijo."²

Torej, ponovno lahko poudarimo, da so tudi v Zahodni Nemčiji živo prisotna razmišljanja o socializaciji. Oziroma, bolje rečeno, o politični socializaciji. Le-to zanima

¹ Glej o tem še zlasti v: Schmitt, Gisela: Politische Sozialisation oder moralische Erziehung? In: Politisches und soziales Lernen im Grundschulalter, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn, 1978.

² Godina - Vuk Vesna, Težave s socializacijo (v novejši jugoslovanski družboslovni literaturi), Anthropos, Ljubljana, let. 1988, šte. 1, 2, 3, str. 121.

sledeče: "Oblikovanje posameznika v socialnem okolju, njegovo vključevanje v to okolje, prevzemanje določenih vrednot in norm vedenja, kakor tudi sistematično delovanje družbe na posameznika imenujemo proces socializacije. To je proces interakcije, v katerem se posameznik socializira in je socializiran, proces oblikovanja človeka kot družbenega bitja v konkretnem družbenem okolju oziroma, glede na vsebino politične kulture, proces v okviru katerega postanejo ideje vladajočega razreda vladajoče ideje v družbi" (Marx).³

Naša spoznanja pa moramo še doreči. In sicer: (tudi) v zahodnonemškem prostoru v sodobnih teoretičnih pristopih k politični kulturi potekajo razmišljanja ne le o politični kulturi kot osamljenem (izoliranem) družbenem pojavu, temveč tudi o njegovi (neločljivi) povezanosti s pojavom, imenovanim politična socializacija.⁴ Kako naj sprejema posameznik v procesu politične socializacije politično kulturo? Kako naj v procesu politične socializacije vgrajuje politično kulturo v strukturo svoje osebnosti? Kako naj ponotrja v strukturo svoje osebnosti politične vrednote, vzorce in norme političnega obnašanja? Kako naj opredeljuje svoja stališča do politike in političnega? Kako naj si pridobiva (razširja) svojo politično izobrazbo? Kakšen pomen lahko (naj) ima politična kultura za politični sistem? Kako naj politični sistem inicira, organizira in poišče sprevesti (oživeti) odgovarjajoči, želeni proces politične socializacije?

2. SODOBNI TEORETIČNI PRISTOPI (NA PODROČJU DIDAKTIKE) K POLITIČNI KULTURI V ZAHODNI NEMČIJI

Predidimo torej k naši razpravi. To je, k ogledu nekaterih pojavljajočih se sodobnih teoretičnih pristopov k politični kulturi v zahodnonemškem družbenem prostoru, pojavljajočih se predvsem na didaktnem področju. Ali, denimo tudi: ogledali si bomo, kako gledišča nekaterih smeri sodobne didaktike v zahodnonemškem prostoru (tudi) motrijo proces učenčeve politične socializacije, v katerem si le-ta lahko pridobiva informativne vsebine, stališča, vrednote. Skratka, politično kulturo kot pomembno sestavno prvo svoje obče kulture.

Ogled konkretnjših smeri sodobne didaktike v Zahodni Nemčiji oziroma njihovega prispevka k uresničevanju procesa učenčeve politične socializacije kot procesa pridobivanja njegove politične kulture nam kaže, da jih lahko predstavimo kot:

oblikovalno-izobraževalno teoretično didaktiko;

učno-teoretično didaktiko;

kibernetično didaktiko;

strukturno-teoretično didaktiko.⁵

³ Šiber Ivan, *Politična kultura in politična socializacija, Politološke teme (študijsko gradivo)*, Marksistični center Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, Ljubljana, 1987, str. 249.

⁴ Na tem mestu je nujno opozoriti, da je pojav, imenovan politična kultura, sploh neločljivo povezan tudi s pojavi, imenovanimi politična socializacija, politična participacija, politična orientacija. Povezava med temi pojavi je izrazito dialektična, čeprav dialektičnosti ne gre absolutizirati v smislu neke idealno obstoječe vzročnosti oziroma posledičnosti. "Stvarnost dokazuje, da obstajajo številna odstopanja od njihove pričakovane medsebojne odvisnosti." (Povzeto po: Kržišnik Bukič Vera, *Interesi i politička kultura*, Magistarski rad, FSPN, Ljubljana, 1980, str. 114.) Ker bi se z osvetljevanjem pojavov, imenovanih politična kultura, politična socializacija, politična participacija, politična orientacija, preveč oddaljili od tematike, ki jo želimo v pričujočem prispevku osvetliti, glej obširneje o tem v: Kržišnik Bukič Vera, *Interesi i politička kultura*, Magistarski rad, FSPN, Ljubljana, 1980.

⁵ Glej o teh smereh v viru: Dr. Strmčnik France, *Znanstveni predmet in smeri sodobne didaktike, Sodobna pedagogika*, Ljubljana, let. 1987, šte. 5-6.

Oblikovalno-izobraževalno teoretično didaktiko, kakorkoli nosi ime "teoretična" didaktika, predvsem zanima praktični vidik izobraževanja. Najbolj znan zagovornik njenih gledišč je Klafki Wolfgang.⁶

Ta didaktika svoje temeljno gledišče izreka v obliki imperativa: pri (v) izvajanju pedagoškega procesa je potrebno uresničevati pedagoško odgovornost. Le-ta pa mora presegati konkurenčnost države, cerkve, strank in drugih pri uresničevanju njihove politične ter idejne vzgojne funkcije. Opravilo razvijanja učenčeve politične kulture torej ta didaktika bolj prepušča državi, strankam.

Učno-teoretična didaktika opozarja izvajalca pedagoškega procesa na to, da naj gradi in uresničuje svoja didaktična ravnanja čim bolj razumsko, čim bolj premišljeno. Toda, to (pa) pomeni, da mora v njih prihajati do izraza učiteljeva kritičnost, zavestnost. In, kar je najpomembnejše: osvobojenost od slehernih ideoloških predpostavk pouka. Naloga učitelja je, da se pri izvajanju pedagoškega procesa, pri uresničevanju njegovih ciljev, pri svojem vsebinskem posredovanju osvobodi ideološkosti. Še več. Osvoboditi se mora ne le ideologije, temveč tudi vpetosti pred dogmam, slehernih predsodkov, slepih tradicionalizmov. Ta sodobni didaktični pristop je torej zagovornik popolne učiteljeve svobode, indiferentnosti na vrednostnem področju. Oziroma, ta sodobni didaktični pristop "prezre dejstvo, da se vsaka znanost - tako humanistična, družbena kot naravoslovna - prakticira v socialno-kulturnem kontekstu, v katerem veljajo določeni vrednostni standardi in sistemi norm. Ti vplivajo na znanstvenika pri izboru problemov, pri izboru metodičnih standardov, pogosto celo pri izboru pojmovnega instrumentarija, s katerim se loteva kakega problema."⁷

Učitelja, oblikovalca ter razvijalca učenčeve politične kulture postavlja v vlogo asketskega, povsem svobodnega iskalca in prenašalca resnice. Iskanje resnice učitelja je koncipirano kot njegovo povsem privatno dejanje, ravnanje. Ali, denimo: učiteljeva vrednotenja povsem subjektivne narave dobivajo pri izvajanju pedagoškega (politično socializacijskega) procesa značaj povsem objektivnih dejstev. Prav vse obstoječe vrednostne norme so sicer lahko stalni predmet učiteljeve kritike, so sicer stalno izpostavljene učiteljevi zavesti, njegovemu zavestnemu odnosu. Toda, kako jih bo le-ta ocenil, kakšen (povsem subjektivni) pomen jim bo pripisal, to je prepuščeno njegovim povsem konkretnim odločitvam.

Berlinska didaktika je torej na vrednostnem področju zagovornica popolne svobode. Oziroma, denimo: kakorkoli pušča ta didaktika učitelju, oblikovalcu in razvijalcu učenčeve politične kulture popolnoma svoboden pristop pri njegovi "beri" vrednot, vendarle postavlja zahtevo, da je potrebno v pedagoškem (politično socializacijskem) procesu uresničevati dve temeljni vrednoti. In sicer: vrednoto, imenovano emancipacija, ter vrednoto, imenovano kooperacija. Prav ti vrednoti sta (morata biti) tvorec osnovnega didaktičnega odnosa. Oziroma, prav ti vrednoti sta pomembni graditeljici učenčeve politične kulture. Vzlic tega jima je potrebno v pedagoškem (politično socializacijskem) procesu dati največji odmerek. Oziroma, prav ti vrednoti morata imeti v pedagoškem (politično socializacijskem) procesu na oblikovanje učenčeve osebnosti kar največji

⁶ Glej zlasti tudi njegovi publikaciji: Klafki Wolfgang, Die Pädagogik Theodor Lits, Eine kritische Vergegenwärtigung. Scriptor - Verlag, Königstein, 1982; Klafki Wolfgang, Zum Verhältnis von Didaktik und Methodik, Zeitschrift für Pädagogik, Beltz, Weinheim, Basel, 1976/1.

⁷ Kurt Salamun, Pripombe k ideologizaciji, k vrednostni nevtralnosti in k vrednostnemu nanašanju humanističnih in družbenih znanosti, Anthropos, Ljubljana, let. 1987, šte. 5-6, str. 90.

vpliv. Učenec pa mora v pedagoškem (politično socializacijskem) procesu oblikovati svojo osebnost kot "partner dialoga", kot enakopravni diskutant. Pa tudi kot "subjekt lastne biografije".⁸

Kritični pristop do didaktične smeri, katere zahtevana gledišča smo predstavili, seveda poraja vprašanja: Ali je res mogoče, da je pedagoški proces lahko učinkovit pri posredovanju svojih vsebin, pri uresničevanju svojih ciljev, če (ko) pa, četudi na didaktično najbolj premišljen način, dopušča "cvetenje" vseh vrednot? Ali je res povsem nepomembno, s kakšnimi (katerimi) vrednotami učitelj pri izvajanju svojega pedagoškega procesa, ki nedvomno predstavlja (mora predstavljati) tudi enega izmed pomembnih procesov razvijanja učenčeve demokratične politične kulture, oblikuje učenčevo osebnost? Ali je res povsem nepomembno, katere vrednote (kot spona, kot posrednice med potrebami in interesi) učencu oblikujejo njegovo osebnostno strukturo? Berlinska didaktika zanemarja dejstvo, da mora prav učitelj, praktik "s posredovanjem informacij (vzgojno-izobraževalnih vsebin) učenčevi osebnosti pri le-tej oblikovati pomembne (tako individualne kot socialne) vrednote kot pomembne temelje za njeno oblikovanje (tako individualnih kot socialnih) stališč. Oziroma, učitelj mora, kot smo že opozorili, pri oblikovanju vrednot učenčeve osebnosti pri le-tej zlasti opravljati dvojno nalogo:

a) po eni strani mora učenčevo osebnost seznanjati s temeljnimi (individualnimi in socialnimi) vrednotami;

b) po drugi strani pa mora na temelju takšnega seznanjanja učenčevo osebnost tudi usposobljati za to, da se bo le-ta sama pojavljala v funkciji nadaljnega samostojnega razvijalca in uresničevalca progresivnih (tako njenih osebnih, individualnih, kot socialnih) vrednot.⁹

Navedli smo že, da v Zahodni Nemčiji tudi obstaja didaktična smer, ki jo lahko poimenujemo z atributom kibernetična. Oziroma, didaktika je v zahodnonemškem družbenem prostoru tudi deležna kibernetičnega pojasnjevanja.

Glavna zagovornika stališč kibernetične didaktike sta Frank H. ter F. v. Cube.¹⁰

Kibernetična didaktika temelji na upoštevanju principov kibernetike, na njenih spoznanjih o vodenju ter reguliranju različnih sistemov.¹¹

Kibernetična didaktika tudi vzgojno-izobraževalni proces uvršča v družbeni sistem. Sodi, da ga je mogoče voditi. Učitelj je sistem, ki vodi, učenec sistem, ki je voden. "V rabi je kibernetična terminologija: ne govori se o učitelju in učencu, marveč o predajniku

⁸ Wörterbuch der Pädagogik, Herder Freiburg, Basel, Wien, 1977, str. 196.

⁹ Dr. Židan Alojzija, O učenčevem vrednostnem in stališčnem oblikovanju v pedagoškem procesu, Anthropos, Ljubljana, let. 1989, števil. 1-2, str. 87, 88.

¹⁰ Znane so zlasti publikacije Felixa von Cubeja: Extremismus und Exodus - Konsequenzen für die politische Bildung, Ergänzungen zu den Ausführungen von L. v. Balluseck, Zum Exodus Jugendlicher, B. 30/79, In: Aus Politik und Zeitgeschichte, 30, 1980, Gewonnenes Terrain wird sofort abgesteckt, Die Verrechtlichung in der Bundesrepublik Deutschland als Folge politischer Polarisierung, In: Materialien zur Politischen Bildung, 7, 1979; Bildungsarbeit zwischen Politik und Wissenschaft, In: Bildungsarbeit in Unternehmen, BASF - Symposium vom 6. 4. 1978 in Ludwigshafen, Verlag Wissenschaft und Politik, Köln; 1978, Kybernetische Grundlagen des Lernens und Lehrens, E. Klett Verlag, Stuttgart, 1965.

¹¹ Ker se na tem mestu ne bomo ukvarjali s prikazom principov kibernetike, z njenimi spoznanji, glej o vlogi kibernetike v: Georg Klaus, Kybernetik und Gesellschaft, VEB, Deutscher Verlag der Wissenschaften, Berlin, 1964; Meyer G., Kybernetik und Unterrichtsprozess, Volks und Wissen, Berlin, 1966; Dr. Mirko Mirković, Prilaz kibernetiči, Savremena administracija, Beograd, 1972; Pavlovič Teplow Lev, Oris kibernetike, DZS, Ljubljana, 1966; Ferenc Šoši, Uvod v kibernetiko, Radnički univerzitet, Radivoj Černapov, Novi Sad, 1973.

in sprejemniku, o poučevalnem in učnem sistemu, za učne vsebine je v rabi pojem informacije, namesto izobraževanja pa reguliranje ravnanja, itd.."¹²

Ko razpravljamo o obstoječem kibernetičnem pojasnjevanju didaktike v zahodnonemškem družbenem prostoru, moramo povedati, da je le-to za učenčevo osvajanje demokratične politične kulture dokaj nerelevantno. Le-to namreč v žarišče svoje pozornosti predvsem postavlja učno organizacijo, ne pa tudi druge pomembne nastopajoče sestavine pedagoškega procesa. In sicer: učne cilje, učence, učne vsebine. Še več. Teh sestavin kibernetična didaktika ne uvršča v svoje delovno področje, pač pa zanje sodi, da so stvar politike (predmetne znanosti in psihologije).¹³

Sodili smo že, da je tako opredeljena vloga didaktike za učenčevo pridobivanje (demokratične) politične kulture dokaj nerelevantna. Oziroma, kaj malo relevantna, saj prvenstveno svojo pozornost osredinja k organizacijskim momentom, k organizacijskim glediščem. Trdimo, da imajo tehnike posredovanja v procesu učenčeve politične socializacije kot procesu pridobivanja njegove politične kulture lahko sicer zelo pomembno funkcijo. Toda, pomembno tudi je: kakšne (katere) informacije sprejema učenec, kakšna je njegova subjektivna vloga v zapletenem kompleksnem procesu informacijskega sprejemanja?¹⁴ Ali je učenec subjekt lastnega vodenja in spreminjanja? Kako si učenec vrednostno artikulira svojo osebnost itd.? Vse to so vprašanja, ki pa jih kibernetična didaktika preprosto pušča ob strani. Oziroma, potiska v območje politike. Pri zahodnonemški kibernetični didaktiki je torej prisotno ostro ločevanje (razmejevanje) med didaktiko in politiko, politično znanostjo. Ne pa ustvarjalno prepletanje in dograjevanje njunih funkcij. Oziroma, trdimo lahko, da zahodnonemška kibernetična didaktika ne predstavlja interdisciplinarne vede. Interdisciplinarne v smislu bogatitve njenih spoznanj tudi s spoznanji politike, politične znanosti. Kibernetična didaktika torej pušča ob strani vprašanja uresničevanja vzgojnih funkcij pouka.¹⁵

Enostranosti kibernetične didaktike dr. France Strmčnik ocenjuje takole: "V teh poskusih se premalo upoštevajo posebnosti vzgojno-izobraževalnega področja, zlasti učenca, ki ni le objekt, temveč prav toliko tudi subjekt lastnega vodenja in spreminjanja. V oči padejo nasprotja med smotri ljudskega učenja in kibernetičnimi učnimi potmi, se pravi, med zahtevami po razvijanju višjih, samostojnih miselnih aktivnosti učencev in strogo vodenim učenjem, med posplošenimi, sintetičnim mišljenjem in partikularnimi in analitičnimi učnimi postopki, med ustvarjalnostjo mišljenja in avtomatiziranim učenjem. Ni tako preprosto odgovoriti na vprašanje, do kod je moč abstrahirati vsebinsko in vrednostno učno konkretnost in jo zreducirati na simbole, formule in modele, da se ne bi spremenili v formalistično znanje brez pravega razumevanja, v izobrazbene klišeje, brez vsebinskega in vrednostnega ozadja."¹⁶

¹² Dr. Strmčnik France, Znanstveni predmet in smeri sodobne didaktike, Sodobna pedagogika, Ljubljana, let. 1987, šte. 5-6, str. 238.

¹³ Tako najbolj izraziti zagovornik njenih stališča Cube von Felix sodi, da je vloga kibernetične didaktike le omejena na učno organizacijo, katere obsega učno načrtovanje in učno vodenje, ne pa tudi raznoterih drugih sestavin pouka.

¹⁴ O pomenu človekovega subjektivnega videnja v procesu politične socializacije, o subjektivnem pojasnjevanju politike, političnega, o pomenu človekove občutljivosti za politično, družbeno območje glej v: Bukič Kržišnik Vera, Interesi i politička kultura, Magistarski rad, FSNP, Ljubljana, let. 1980, str. 95.

¹⁵ V tem kontekstu je smotno opozoriti, da pa je prisotnost teh vprašanj mogoče zaznati v vzhodno-nemški didaktiki. V tem družbenem prostoru se namreč vse bolj uveljavlja spoznanje, da je treba razumeti vlogo didaktike širše. In to vzlic novo pojavljajočih se problemov na področju vzgoje in izobraževanja. Kot je, na primer, problem: rast informacijskih virov in možnost njihovega vključevanja v pouk.

¹⁶ Dr. Strmčnik France, Znanstveni predmet in smeri sodobne didaktike, Sodobna pedagogika, Ljubljana, let. 1987, šte. 5-6, str. 242.

Nerelevanca oziroma dokaj majhna relevanca zahodnonemške kibernetične didaktike za razvijanje učenčeve (demokratske) politične kulture je torej, če ponovno opozorimo, prav v njenem abstrahiranju vsebinskih elementov, vrednostnih elementov. Oziroma, v njihovem potiskanju v območje politike, politične znanosti.

Vzlic opozorilom na mnoge enostranske didaktične smeri, ki smo jo pravkar predstavili, se v nadaljevanju nekoliko zadržimo še na prikazu nekaterih problemov, katerim pa ta didaktična smer na svojem raziskovalnem območju posveča večjo pozornost. Problemov, za katere sodimo, da so za razvijanje učenčeve (demokratske) politične kulture pomembni. Spričo tega je o njih vredno (nujno) razmišljati.

V sklop takšnih problemov moramo vsekakor uvrstiti probleme optimalne predstavitve, optimalnega prenosa tistih informacij, ki predstavljajo učeči osebi minimalne subjektivne informacije. To pomeni, da so učeči osebi resnično nepoznane.

Kibernetična didaktika tudi pomembno opozarja, da je lahko vsaka informacija kot temeljna prvina politične kulture predstavljena na različne načine. Različna predstavitev informacije je mogoča tako v vsebinskem kot v metodičnem smislu.

Nadalje se pri njej srečujemo z opozorilom. Razumevanje informacij, za katere se sodi, da so objektivnega značaja, je vedno pod močnimi subjektivnimi sprejemnikovimi vplivi.

Nujno je še omeniti ukvarjanje kibernetične didaktike s problemi, kako učečo se osebo čim bolj osamosvojit, navaditi na samostojno informacijsko sprejemanje. Oziroma, kako zmanjševati (presegati) vlogo učitelja kot informacijskega oddajnika, kako narediti njegovo vlogo odvečno (redundantno)?

Povedali smo že, da so vsi ti nanizani problemi zelo pomembni, ko (če) razmišljamo, kako pri učencu v procesu njegove politične socializacije kar najbolj učinkovito razvijati (demokratsko) politično kulturo. Pomembnost teh problemov se še povečuje s prehodom v "informacijsko družbo".¹⁷ Še povečala pa se bo tudi z dejanskim vstopom v to družbo. Tedaj se bodo namreč tudi v našem družbenem prostoru še bolj, kot so se že, izostrila mnoga vprašanja. Vprašanja, ki jih lahko izrečemo takole: kako človeku kot multimedijskemu informacijskemu sprejemniku kar najbolj učinkovito posredovati resnično mu neznanu politično informacijo? Kako mu le-to predstaviti v vsebinskem in metodičnem pogledu? Kako človeka usposobiti za povsem samostojno (avtonomno) sprejemanje političnih vsebin? Kako človeka usposobiti (motivirati) za povsem samostojno poglobljanje in razširjanje svoje politične izobrazbe? Kako človeku pri njegovem sprejemanju političnih informacij, za katere se sodi, da so objektivne, razvijati njegove sposobnosti subjektivnega videnja, njegovo občutljivost za politično, družbeno območje? Vse to so vprašanja, ki jih tako na svetovni, kot tudi na naši družbeni ravni odpirajo sodobni procesi, kot so: eksplozija informacij, intenziven razvoj informacijske in telekomunikacijske tehnologije itd.. Vse to so vprašanja, o katerih mora (bo morala) aktivneje razmišljati tudi naša politološka oziroma sploh družboslovna misel.

Pri razmišljanju o teh vprašanjih, ki jih postavlja v ospredje zahodnonemška kibernetična didaktika in, ki so sicer do neke mere relevantna za naš družbeni prostor, pa seveda nikakor ni dopustno izključevanje vsebinske in vrednostne konkretnosti. Prav za

¹⁷ Z obravnavo različnih, temeljnih teoretičnih pristopov do informacijske družbe se je mogoče izčrpnje seznaniti v: Popović Mirko, Teoretična sociologija: nekateri sociološki vidiki prehoda v "informacijsko družbo" (pismeni prispevek), Ljubljana, 23. 9. 1987.

ti namreč lahko rečemo, da imata v našem družbenem prostoru še kako pomembno vlogo. Še kako pomembno vlogo, saj je potrebna vzgoja našega človeka za demokratično politično kulturo. "Postulira se takšen tip politične kulture, ki postavlja v središče človeka, poudarjač človekovo moč, ponos in dostojanstvo nad sistemom političnih institucij ter nad območjem ozkogrudne privatnosti. S konceptom socialistične demokracije in samoopredelitve narodov presega samoupravna politična kultura buržoazni horizont. To pomeni, da pokoravanju in verovanju v osveščene avtoritete zoperstavlja svobodno politično in družbeno aktiviteto 'osvobojenega človeka'."¹⁸

Vzgoja našega človeka (v današnjem obdobju nastopajoče nove političnosti) za samoupravno, demokratično politično kulturo postavlja zahtevo po tem, da se tudi upošteva vsebinski element, vsebinska vrednostna konkretnost. In ne le didaktična (organizacijska) pot njenega uresničevanja. Prav vsebina je namreč tista, s pomočjo katere je mogoče vplivati na najpomembnejšo komponento človekove politične kulture, to je na njegovo zavest. "Njegova zavest je lahko kritična (revolucionarna) in nekritična (adaptivna)."¹⁹

Opozorili smo že, da odpirajo procesi informatizacije nekatera pomembna vprašanja, ki jim je (bo) potrebno (v bodoče) namestiti večjo pozornost. In to vzlic temu, da prodirajo ti procesi tudi v našo družbo. In to ne glede na to, kakšna je stopnja našega aktivnega, hotenega vključevanja vanje. Ti prodirajoči procesi informatizacije v družbi slej ko prej dobivajo svoj odsev tudi na vzgojno-izobraževalnem področju kot enem izmed pomembnih področij razvoja človekove (učenceve) politične kulture.²⁰

Tudi tu prihaja do pojava problema, ki se ga, kot smo že opozorili, zelo dobro zaveda vzhodnonemška didaktika. Do problema namreč, ki ga lahko koncipiramo kot: kako izredno hitro kopičenje novih informacijskih virov²¹ vključevati v pouk? Ali, denimo: koliko so razvite sposobnosti vzgojno-izobraževalnega sistema, da se učinkovito odziva procesom informatizacije?

Ko govorimo o pomembnosti kibernetičnega vodenja pedagoškega procesa (ki ima nedvomno na področju didaktike svojo težo), pa moramo vendarle opozoriti na razmislek, ki se nam pojavlja ob obravnavi tematike. Pojavlja se namreč vprašanje: Ali (in koliko) je takšno vodenje pedagoškega procesa najbolj ustrezno za učenčevu pridobivanje (demokratične) politične kulture? Politične kulture kot izredno kompleksnega, slojevitega pojava, tvorjenega iz več sestavin: "Mnogi avtorji, in z njimi se strinja tudi pisec tega dela, sodijo, da je politična kultura zelo kompleksen ter slojevit pojem, ki ima svojo objektivno in subjektivno stran, četudi njuna razmejitvena linija ni vedno natančna."²²

Sodimo, da so tako objektivne kot subjektivne sestavine politične kulture izrazito zapletenega karakterja. Vzlic temu jih ni (najbolj) ustrezno vključiti, utesnjevati v kibernetične kalupe. Takšno delo je morebiti le delno uporabljivo pri osvajanju tistih sestavin politične kulture, ki so reproduktivne. Sestavin, ki predstavljajo neobhodni pogoj za sprejemanje (razumevanje) produktivnih sestavin. Se pravi, da je mogoče poti

¹⁸ Dr. Podunavac Milan, *Politička kultura i politički odnosi*, Radnička štampa, Beograd, 1982, str. 217.

¹⁹ Bukič Kržišnik Vera, *Interesi i politička kultura*, Magistarski rad, FSNP, Ljubljana, 1980, str. 98.

²⁰ Glej o tematiki, koncipirani kot vloga izobraževanja za prehod v informacijsko družbo v viru: Rajković V., *Kušče - Zupan S.: Izobraževanje za prehod v informacijsko družbo*, Anthropos, Ljubljana, let. 1983, šte. 5-6, str. 274-286.

²¹ Pojava "eksplozije" informacij se je tudi lotila posebna disciplina, imenovana "scientometrija", ki se ukvarja s problemi rasti, strukture in organizacije znanosti.

²² Pantić Dragomir, *Politička kultura i članstvo SKJ*, Marksistička misao, Beograd, let. 1987, šte. 5-6, str. 189.

do razumevanja njihovih bistev, pravil, zakonitosti omejiti ter jih enotno pojasniti (pojasnjevati). Nikakor pa ni takšno delo uporabljivo pri pridobivanju produktivnih sestavin politične kulture, ki so sila zapletenega značaja. Te sestavine politične kulture so namreč lahko učinkovito osvajane (in osvojene) le tedaj, če jih spremlja človekova miselna svoboda, kritičnost, njegovo lastno presojanje, argumentiranje, (do)zorevanje njegovih stališč, itd..²³

Proces pridobivanja človekove politične kulture je proces, ki je zaradi nastopanja in delovanja različnih (v sebi zelo strukturiranih) dejavnikov v njem zelo težko predvidljiv. Večkrat (v praksi) obstajajo značilna odstopanja od (na teoretični ravni) pričakovane medsebojne odvisnosti njegovih dejavnikov. Proces pridobivanja človekove politične kulture, ki vsega opisanega ne omogoča, namreč vodi v nasprotja. To je v dogmatiziranje in indoktriniranje. Ne pa v razširjanje prostora demokratičnosti kot temeljnega, nujnega pogoja za dobro delovanje demokratične politične kulture.

Smer, koncipirana kot strukturno-teoretična didaktika, ima svoje začetne korenine v duhoslovni (Diltey) in celostni psihologiji (leipziška šola).

Kaj je interesni predmet preučevanja strukturno-teoretične didaktike? Le-ta predvsem raziskuje živo didaktično prakso kot človekovo možno področje pridobivanja tudi njegove politične kulture. "Danes težko govorimo o strukturno-teoretični didaktiki kot o posebni didaktični smeri. Je pa strukturno razumevanje didaktične stvarnosti vgrajeno skoraj v vse sodobnejše didaktične smeri. Te se razlikujejo le po tem, s katerim didaktičnim področjem se prvenstveno ukvarjajo."²⁴

3. SKLEPNO RAZMIŠLJANJE

Kaj je mogoče reči po obravnavi nekaterih sodobnih teoretičnih pristopov (na področju didaktike) k politični kulturi v Zahodni Nemčiji? Oziroma, kaj je mogoče povzeti po obravnavi nekaterih didaktičnih koncepcij politične vzgoje, obstoječih v zahodnonemškem družbenem prostoru?

Spoznali smo, da obstaja v zahodnonemškem družbenem prostoru mnogo temeljnih teoretičnih smeri meščanske didaktike, ki le-to različno opredeljujejo. Njeno različno opredeljevanje, različno opredeljevanje njene vloge, funkcije, njenega predmeta pa ima nedvomno posledice na izvajanje državljanske (politične) in družbene vzgoje, ki je obvezna na vseh stopnjah šolanja.

Obstoječe smeri, ki smo jih predstavili, so vsaka na svojstven način zanimive. Vsaka od navedenih smeri se namreč razlikuje po tem, kam usmerja svoje raziskovalno težišče (polje), preučevanju katerih vprašanj daje večjo pozornost.

Kako živo prisotne so obstoječe didaktične koncepcije v zahodnonemškem družbenem prostoru, didaktične koncepcije zagovarjanje stališč katerih dobiva svoj

²³ Glej o tem še v: Kretschmer Ingo, Diskurs im Unterricht, Untersuchung eines Lernprozesses im politischen Unterricht, in: Gegenwartskunde, 29, 1980, H. 3; Stein Gerd: Politikdidaktik als praxisbezogene Theorie, Burg - Verlag, Stuttgart, 1981; Kochan Barbara, Rollenspiel als Methode sozialen Lernens, Ein Reader Aihenäum - Verlag, Königstein, 1981.

²⁴ Dr. Strmčnik France, Znanstveni predmet in smeri sodobne didaktike, Sodobna pedagogika, Ljubljana, let. 1987, šte. 5-6, str. 243.

odraz tudi na področju izvajanja državljanske (politične) vzgoje, dokazuje obstoj številnih virov različnih avtorjev.²⁵

Če oblikujemo kritično oceno sodobnih didaktičnih koncepcij politične vzgoje, obstoječih v zahodnonemškem družbenem prostoru, potem lahko rečemo, da so le-te enostrane, necelovite. Njihova enostranost, necelovitost se posebej izraža na področju vrednot kot pomembnem področju pridobivanja sestavin človekove politične kulture. In to vzlic temu, da se posveča (didaktičnim) vprašanjem politične vzgoje ("Politischen Bildung") zelo velika pozornost.

V didaktičnih koncepcijah politične vzgoje ne prihaja do (za proces pridobivanja samoupravne, demokratične politične kulture človeka še kako pomembnega) ustvarjalnega sodelovanja med didaktiko in politiko. Njuno sodelovanje je ločeno. Naloga (kibernetične) didaktike je izvajanje učne organizacije, naloga politike pa postavljanje učnih ciljev.

Povsem na kraju lahko tudi trdimo, da bi bilo v tem družbenem prostoru zaželeno večje sodelovanje med didaktiko in metodikami, ne pa jim strogo pripisovanje njihovega hierarhičnega pomena. Proces pridobivanja človekove samoupravne, demokratične politične kulture je namreč lahko učinkovit le tedaj, kadar ima v uvidu sočasni potek obeh vidikov, tako politične vsebine kot način njihovega prenosa.

UPORABLJENI VIRI

1. Belgrad, Jürgen, Didaktik des integrierten politischen Unterrichts, Grundlegung und Modelle für eine emanzipatorische politische Bildung in der Schule, Beltz - Verlag, Weinheim, 1977.
2. Cube, von Felix, Extremismus und Exodus - Konsequenzen für die politische Bildung, Ergänzungen zu den Ausführungen von L. V. Balluseck, Zum Exodus Jugendlicher, B. 30/79, In: Aus Politik und Zeitgeschichte, 30, 1980.
3. Cube, von Felix, Kybernetische Grundlagen des Lernens und Lehrens, E. Klett Verlag, Stuttgart, 1965.
4. Derbolav, Josef, Didaktische Konzeptionen historisch - politischer Bildung, In: Engagement, Zeitschrift für Erziehung und Schule, 1983, II. 3/4.
5. Godina Vuk, Vesna, Težave s socializacijo (v novejši jugoslovanski družboslovni literaturi), Anthropos, Ljubljana, let. 1988, šte. 1, 2, 3.
6. Kretschmer, Ingo, Diskurs im Unterricht, Untersuchung eines Lernprozesses im politischen Unterricht, In: Gegenwartskunde, 29, 1980, II. 3.
7. Kržišnik, Bukić Vera, Interesi i politička kultura, Magistrski rad, FSPN, Ljubljana, 1980.
8. Kurt, Salamon, Pripombe k ideologizaciji, k vrednotni nevtralnosti in k vrednotnemu nanašanju humanističnih in družbenih znanosti, Anthropos, Ljubljana, let. 1987, šte. 5-6.
9. Pantić, Dragomir, Politička kultura i članstvo SKJ, Marksistička misao, Beograd, let. 1987, šte. 5-6.
10. Podunavac, Milan, Politička kultura i politički odnosi, Radnička štampa, Beograd, 1982.
11. Popović, Mirko, Teoretična sociologija: nekateri sociološki vidiki prehoda v "informacijsko družbo" (pismeni prispevek), Ljubljana, 23. 9. 1987.
12. Rajković V., Kušče Zupan S., Izobraževanje za prehod v informacijsko družbo, Anthropos, Ljubljana, let. 1983, šte. 5-6.
13. Stein, Gerd, Politikdidaktik als praxisbezogene Theorie, Burg - Verlag, Stuttgart, 1981.

²⁵ Zopet bomo tudi posredovali nekatere izmed virov, ki se (sploh v nemškem družbenem prostoru) ukvarjajo z obravnavanjem tovrstne tematike. To so viri: Derbolav Josef, Didaktische Konzeptionen Historisch - politischer Bildung, In: Engagement, Zeitschrift für Erziehung und Schule, 1983, N. 3/4; Arnold Rolf, Konzeptionen politischer Didaktik, In: Marz, Fritz /Arnold, Rolf / Reischmann, Jost: Lernkontrollen im politischen Unterricht, Klett - Verlag, Stuttgart 1978; Behrmann Günter C., Die "neuere Didaktik", Zur Kritik eines "Konstruks", In: Politische Didaktik, 6, 1980, II. 3.

14. Strmčnik, France, Znanstveni predmet in smeri sodobne didaktike, Sodobna pedagogika, Ljubljana, let. 1987, šte. 5-6.
15. Šiber, Ivan, Politična kultura in politična socializacija, Politološke teme (študijsko gradivo), Marksistični center Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, Ljubljana, 1987.
16. Schmitt, Gisela, Politische Sozialisation oder moralische Erziehung?, In: Politisches und soziales Lernen im Grundschulalter, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn, 1978.
17. Wörterbuch der Pädagogik, Herder Freiburg, Basel, Wien, 1977.
18. Židan, Alojzija, O učenčevem vrednostnem in stališčnem oblikovanju v pedagoškem procesu, Anthropos, Ljubljana, let. 1989, šte. 1-2.